

Anita SMYK* (UPH w Siedlcach, Polska)

Kobiety z dynastii Sewerów

Key words: Severan Dynasty, Women, Roman Empire, History, Religion, Army

Summary: Women from the Severus dynasty (193-235) had a huge impact on the political careers of the male family members. In addition to the wife of the dynasty's founder, Julia Domna, her sister Julia Maesa and her two daughters, Julia Soemias, the mother of Emperor Heliogabal and Julia Mamea, mother of the last representative of the dynasty, Alexander, should be mentioned in this group. The following considerations are aimed at bringing the figures of these extraordinary women closer to them and showing their unique influence on the history of Rome.

Słowa kluczowe: Dynastia Sewerów, kobiety, Cesarstwo Rzymskie, historia, religia, armia
Streszczenie: Kobiety z dynastii Severów (193-235) miały ogromny wpływ na kariery polityczne męskich członków rodziny. Oprócz żony założyciela dynastii Julii Domny, w tej grupie należy wymienić jej siostrę Julię Maesę i jej dwie córki, Julię Soemias, matkę cesarza Heliogabala i Julię Mameę, matkę ostatniego przedstawiciela dynastii, Aleksandra. Poniższe rozważania mają na celu przybliżenie postaci tych niezwykłych kobiet i pokazanie ich wyjątkowego wpływu na historię Rzymu.

Wstęp

Kobiety z panującej w *Imperium Romanum* dynastii Sewerów (193-235), począwszy od żony Septymiusza Sewera, Julii Domny¹, miały ogromny wpływ na kariery polityczne męskich członków rodziny. Oprócz żony założyciela dynastii, należy wymienić w tym gronie jej siostrę, Julię Mezę i dwie córki tej ostatniej: Julię Soemias – matkę cesarza Heliogabala i Julię Mameę – matkę ostatniego przedstawiciela dynastii, Aleksandra². Poniższe rozważania mają na celu przybliżenie sylwetek tych niezwykłych kobiet i ukazanie ich wyjątkowego wpływu na historię Rzymu.

---

* Instytut Historii i Stosunków Międzynarodowych, anitasmyk@op.pl.

¹ GHENDI 1977; LUSNIA 1990; LEVICK 2007; LANGFORD 2013; SCOTT 2017.

² TURTON 1974; KETTENHOFEN 1979.

Julia Domna

Julia Domna³ urodziła się ok. 160 r. w syryjskiej Emesie⁴. Od 187 r. była żoną cesarza Septymiusza Sewera (193-211)⁵, któremu urodziła dwóch synów: Karakallę (211-217) i Getę (211-212)⁶. Na decyzję Sewera o wyborze małżonki miał wpłynąć horoskop Julii Domny „w Syrii znajduje się kobieta, której horoskop przepowiada małżeństwo z królem, starał się pojąć ją za żonę; była to rzeczywiście Julia, którą zdobył dzięki wstawiennictwu przyjaciół. Ze związku z nią został niebawem ojcem”⁷. Fakt, że pierworodny nosił przydomek rodziny matki (*Bassianus*), a nie ojca sugeruje duży wpływ Domny na męża⁸. Nawet próby oskarżania jej o cudzołóstwo nie wpłynęły na stosunek Sewera do Julii, który po prostu je ignorował⁹.

Julia uchodziła za osobę wykształconą o rozległych zainteresowaniach, otaczającą się gronem filozofów, których podejmowała na dworze cesarskim¹⁰. Na jej polecenie Filostratos (*Philostratus*) spisał biografię pitagorejskiego filozofa Apoloniusza z Tiany (*Vita Apollonii Tyanensis*)¹¹. Należy podkreślić, że mimo orientalnego wychowania Julia Domna w 204 r. przewodziła matronom rzymskim w czasie igrzysk na cześć rozpoczęcia nowego wieku (*Ludi Saeculares*), tradycyjnym rzymskim obrzędem przywróconym przez jej męża. Cesarzowa przyczyniła się również do odbudowy świątyni Westy na *Forum Romanum*, która uległa zniszczeniu w pożarze w czasach Kommodusa¹².

Od 193 r. w jej w tytulaturze występuje tytuł *Augusta*¹³. Z czasem tytulatura cesarzowej ulega rozbudowaniu. W nawiązaniu do poprzedniej dynastii, jak również w celu podkreślenia roli armii w przejęciu władzy przez Sewerów 14 kwietnia 195 r. Julia Domna otrzymała tytuł „matka obozów” (*mater castrorum*)¹⁴. Nie był to tytuł „oderwany od rzeczywistości”, ponieważ cesarzowa towarzyszyła mężowi w prawie wszystkich kampaniach zbrojnych. Pokazaniem aspiracji dynastycznych Sewera były kolejne tytuły: „matka cesarza” (*mater Caesaris*,

---

³ *PIR*² I 663. LUSNIA 2013.

⁴ Herodian 5. 3; Aurelisz Wiktor 21. 1; 23. 2; LEVICK 2007: 6-22. Jej łacińskie imię Domna było prawdopodobnie tłumaczeniem syryjskiego *Martha* oznaczające „Pani”.

⁵ KOTULA 1987; BIRLEY 1999; LUSNIA 2012.

⁶ LEVICK 2007: 31-32.

⁷ *Historia Augusta*, Sewer 4-5.

⁸ OKOŃ 2012: 8.

⁹ *Historia Augusta*, Sewer 18. 8.

¹⁰ Kasjusz Dion LXXV 15. 7; LXXII 18. 3; HEMELRIJK 1999: 122-126.

¹¹ Filostrat Starszy, 21.

¹² LINDNER 2015: 16.

¹³ MAKSYMIOK 1998: 50.

¹⁴ LUSNIA 1995; MAKSYMIOK 1999; LEVICK 2007: 42-44; LANGFORD 2013: 23-48.

196 r.), „matka augusta i cezara” (*mater Augusti et Caesaris* od 198 r.) i „matka augustów” (*mater Augustorum* od 209)¹⁵.

Znaczącą o roli Julii Domny na dworze cesarskim jest informacja przekazana przez Kasjusza Diona, że jednym z czynników usunięcia w 205 r. prefekta pretorian Plaucjana były jego złe relacje z cesarzową¹⁶. Prawdopodobnie w tym okresie w tytulaturze Julii Domny pojawiły się nowe przydomki „matka senatu” (*mater senatus*) i „matka ojczyzny” (*mater patriae*), które zastąpiły imiona żony Karakalli i jego teścia w oficjalnych inskrypcjach¹⁷. Równocześnie przydomki te spełniały ogromną rolę propagandową w polityce Sewera, który chciał podkreślić nie tylko swoją pozycję, ale pozycję całej rodziny określanej jako *Domus Divina*¹⁸:

Po śmierci Sewera, próbowała bezskutecznie pogodzić swoich synów: „...usiłowała matka jako też najpoważniejsi doradcy i przyjaciele ojca pojednać obu braci. Wówczas Antoninus widząc, że wszyscy sprzeciwiają się jego pragnieniom, z konieczności więcej aniżeli z przekonania dał się skłonić do zgody i przyjacielskiego zbliżenia, co było jednak raczej udane aniżeli prawdziwe.”¹⁹. Według Herodiana, to właśnie Julia Domna nie dopuściła do podziału *Imperium Romanum*: „Widzę, moje dzieci, że znaleźliście sposób, jak ziemię i morze podzielić, a lądy oba rozdziela już, jak mówicie, prąd morski. Jakżeż jednak myślicie podzielić się matką, jakżeż ja nieszczęsna mam być między obu was podzielona czy rozcięta? Więc najpierw mnie zabijcie i podzielcie, niech każdy z was część swoją u siebie pogrzebie. W ten sposób bowiem razem z ziemią i morzem i ja zostanę między was rozdzielona”²⁰.

Nawet po śmierci Gety, być może nawet w jej ramionach²¹, nie usunęła się w cień, ponieważ nadzorowała oficjalną korespondencję Karakalli²². Towarzyszyła również synowi w kampanii partyjskiej w 217 r.. W czasie rządów Karakalli tytułowana była jako „matka obozów i senatu i całego boskiego domu” (*mater Augusti et castrorum totiusque domus divinae*)²³.

Julia Domna po zabójstwie Karakalli nie zrezygnowała z działalności politycznej. Odmówiła współpracy z nowym cesarzem Makrynem i uczestniczyła w spisku przygotowywanym w celu odsunięcia go od władzy. Gdy jednak spisek

---

¹⁵ OKOŃ 2011: 446.

¹⁶ Kasjusz Dion LXXV 15. 6-7; SAAVEDRA-GUERRERO 2009.

¹⁷ BENARIO 1958: 67-70; KETTENHOFEN 1979: 86-96; MAKSYMIOUK 1998: 55-56.

¹⁸ MAKSYMIOUK 1999: 450.

¹⁹ Herodian 3. 15.

²⁰ Herodian 4. 3.

²¹ Herodian 4. 4: „rzucił się Antoninus z mieczem na brata, który szukał u matki ratunku. Geta ugodzony w serce, brocząc krwią, na piersi matki wyzionął ducha”.

²² Kasjusz Dion LXXVIII 18. 2-4; TUORI 2016. Nie można jednak przyjąć za fakt historyczny jej małżeństwa z Karakallą, o którym wspomina *Historia Augusta*, Karakalla 10-11.

²³ CIL III 1376; CIL III 7836.

wykryto przestała przyjmować posiłki, co doprowadziło ją do śmierci głodowej około trzy miesiące po zabójstwie Karakalli „Gdy jednak usłyszała, co mówiono na temat jej syna w Rzymie, już dłużej nie troszczyła się o swe życie i wyniszczała swój organizm, głodząc się na śmierć. Chociaż w jakimś stopniu już i tak skróciła je z powodu raka, który od bardzo długiego czasu pozostawał w jej piersi”. Pierwotnie została pochowana w Mauzoleum Augusta²⁴, lecz Julia Meza doprowadziła do przeniesienia jej ciała do Mauzoleum Hadriana w Rzymie²⁵.

Julia Meza (Maesa)

Julia Meza²⁶ była siostrą Julii Domny i babką dwóch cesarzy rzymskich: Heliogabala (218-222) i Sewera Aleksandra (222-235). Mężem Mezy był obywatel rzymski urodzony w Emesie Gajusz Juliusz Awitus Aleksianus, z którym miała dwie córki Julię Soemias i Julię Mameę. Dzięki siostrze była członkiem rodziny panującej, będąc szwagierką cesarza Septymiusza Sewera, a po jego śmierci ciotką dwóch cesarzy Karakalli i Gety²⁷.

Po zabójstwie Karakalli i śmierci Julii Domny, Julia Meza została zmuszona do przeniesienia się z Rzymu do Syrii, nie pozbawiono jej jednak pieniędzy²⁸. „Otóż tej Mezie kazał Makrynus po śmierci siostry i zabiciu Antonina wrócić do ojczyzny i żyć ze swoimi z zachowaniem całego swego majątku. A posiadała ona bardzo wielkie skarby, gdyż przez długi czas korzystała z możliwości, jakie jej dawała przynależność do rodziny cesarskiej.”²⁹. Dzięki posiadaniu znacznych funduszy Meza zaangażowała się w spisek mający na celu obalenie Makryna i osadzenie na cesarskim tronie jednego z jej wnuków – Heliogabala. W celu legitymizacji praw do tronu ogłosiła, że był on nieślubnym synem Karakalli: „Byli między nimi także klienci i znajomi Mezy, do których, gdy podziwiali chłopca, powiedziała (czy zmyślnie to sobie, czy też zgodnie z prawdą), że z urodzenia jest on synem Antonina, choć w opinii ludzi uchodzi za syna kogo innego. Antoninus zachodził bowiem do córek jej, młodych wówczas i pięknych, w tym czasie, kiedy mieszkała u siostry w pałacu cesarskim”³⁰. Następnie wykorzystując posiadane środki finansowe przekonała wojsko do buntu „Ponadto Meza była sama bardzo bogata [...]

---

²⁴ Kasjusz Dion LXXIX 23. 6.

²⁵ Kasjusz Dion LXXIX 23. 4.

²⁶ *PIR*² I 678.

²⁷ SCOTT 2015.

²⁸ *Historia Augusta*, Makrynus 8-10.

²⁹ Herodian 5. 3.

³⁰ Herodian 5. 3.

toteż w skutek obietnic, jakie zrobiła żołnierzom legiony odstąpiły od Makryna³¹ i doprowadziła do restauracji dynastii Sewerów³².

Heliogabal uhonorował swoją babkę tytułami używanymi wcześniej przez Domnę: „matka obozów” i „matka senatu” (mimo tego, że była babką, a nie matką³³). W oficjalnej tytulaturze Mezy pojawił się również nowy tytuł „Augusta, babka Augusta” (*Augusta avia Augusti*)³⁴. Nowy cesarz szybko jednak swoim zachowaniem zawiódł nadzieje babki nie potrafiąc lub nie chcąc się dostosować do rzymskich zwyczajów „Meza na widok tego bardzo się zaniepokoiła i usiłowała gorącymi prośbami skłonić go, by przywdział szaty rzymskie, skoro ma wejść do Rzymu i wystąpić w senacie, by przez swój obcy lub raczej najzupełniej barbarzyński strój, w jakim go zobaczą, nie raził oczu patrzących, którzy do tego nie nawykli, a uważali, że tego rodzaju fatalaszki są odpowiednie dla kobiet, a nie dla mężczyzn. Ale on lekceważył sobie słowa staruszki.”³⁵ Ostatecznie babka doprowadziła do zamordowania go przez gwardię pretoriańską. Tron rzymski dzięki jej zabiegom przejął ostatni przedstawiciel dynastii Sewerów, syn drugiej córki Mezy – Aleksander³⁶.

Według Herodiana rzeczywistą władzę w państwie sprawowała Meza wraz z młodszą córką Mameą „Aleksander, który objął teraz władzę, miał jednak tylko zewnętrzne odznaki i tytuł cesarza, bo kierownictwo spraw państwowych i zarząd państwa spoczęły w rękach kobiet, które usiłowały poprowadzić wszystko w sposób rozumniejszy i dostojniejszy. Przede wszystkim więc wybrały z senatu szesnastu mężów, którzy uchodzili za najgodniejszych z wieku i najwięcej umiarkowanych w swym sposobie życia. Stanowili oni ciało doradcze cesarza, nie było żadnej wypowiedzi ani żadnego zarządzenia, którego by wpięrow nie rozważyli i zgodnie nie uchwalili”³⁷.

Na szczególną uwagę zasługuje fakt, że Sewer Aleksander w swojej tytulaturze określał się jako *Iuliae Mamaeae Aug(ustae) filio Iuliae Maesae Aug(ustae)* [syn Julii Mamei, wnuk Julii Mezy]³⁸.

Meza zmarła ok. 223 r. i podobnie jak jej siostra została zaliczona w poczet bogów³⁹.

---

³¹ *Historia Augusta*, Makrynus 8-10.

³² SCOTT 2013: 244.

³³ OKOŃ 2011: 446.

³⁴ ICKS 2012: 19.

³⁵ Herodian 5. 5.

³⁶ Herodian 5. 7-8.

³⁷ Herodian 6. 1.

³⁸ BURNS 2007: 214.

³⁹ Srebrny denar wybity przez Sewera Aleksandra w Rzymie z napisem *DIVA MAESA AVG (usta)* RIC 378.

Julia Soemias (*Soemias Bassiana*)

Julia Soemias⁴⁰ urodziła się w Apamei w Syrii, była córką Julii Mezy; starszą siostrą Julii Mamei. W 193 r. poślubiła obywatela rzymskiego pochodzącego z Apamei Sextusa Wariusa Marcellusa (*Sextus Varius Marcellus*). Małżeństwo to mogło być częścią większej gry politycznej, ponieważ w tym r. Septymiesz Sewer niespodziewanie został obwołany cesarzem i przygotowywał się do walki z Pesceniuszem Nigrem.

W 204 r. Julia Soemias urodziła przyszłego cesarza Heliogabala. Jej mąż robił karierę polityczną, jako zaufany współpracownik Septymiusza Sewera. W 208 r. był zarządcą (*procurator*) Brytanii, po 211 r. zarządzał finansami państwa pełniąc równocześnie funkcje prefekta pretorian i prefekta Rzymu. Zmarł w 217 r. jako namiestnik Numidii.

Wraz z matką, Julią Mameą doprowadziła do przejścia władzy przez Heliogabala. Według autora „*Historia Augusta*” syn był całkowicie podporządkowany matce „Heliogabal tak bardzo ulegał swej matce Symiamirze, że bez jej woli niczego nie przedsięwziął w sprawach państwowych, chociaż ona żyjąc na sposób nierządnic dopuszczała się na dworze cesarskim wszelkich haniebnych czynów”⁴¹. Nadano jej wtedy tytuł „Cesarzowa, matka cesarza” (*Augusta mater Augusti*)⁴², brak jest jednak inskrypcji z rozbudowaną tytulaturą, być może z powodu *damnatio memoriae*⁴³.

Według przekazu „*Historia Augusta*” Soemias osiągnęła pozycję w państwie nieosiągniętą wcześniej przez żadną z kobiet rodziny cesarskiej, uczestnicząc w obradach senatu rzymskiego „Kiedy senat odbywał pierwsze posiedzenie, Heliogabal kazał zaprosić do senatu swoją matkę. Gdy przyszła, zaproszono ją do miejsc, gdzie zasiadali konsulowie i gdzie obecna była przy podpisywaniu, to jest stała się świadkiem podjęcia uchwały przez senat, był jedynym z cesarzy, za którego rządów kobieta, jako najslawniejsza, weszła do senatu na miejsce mężczyzny”⁴⁴, czy tworząc *quasi* senat kobiet ustalający zewnętrzne oznaki statusu matron rzymskich „która w jakich szatach ma chodzić, która której ma ustępować, która którą ma witać pocałunkiem, która ma jeździć pojazdem dla pań, która konno, która na koniu osiodłanym, która na osle, która na wozie zaprzężonym w muły, a która na wozie ciągniętym przez woły, która w lektyce i jakiej – czy ze skóry,

---

⁴⁰ *PIR*² I 704; Herodian 6. 1.

⁴¹ *Historia Augusta*, Heliogabal 4.

⁴² ICKS 2011: 19.

⁴³ OKOŃ 2011: 447.

⁴⁴ *Historia Augusta*, Heliogabal 4-5.

czy z kości zwykłej lub słoniowej, czy ze srebra – i – które mogą nosić złoto lub drogie kamienie przy obuwiu⁴⁵.

Została zamordowana wraz z Heliogabalem w 222 r., jej ciało sprofanowano odcinając głowę, po czym porzucono, bądź też – jak głosi inna wersja – wrzucono do Tybru⁴⁶. „Z nim razem zamordowano jego matkę, Symiamirę, kobietę odkrytą największą hańbą i godną syna. Po śmierci Antonina Heliogabala postanowiono przede wszystkim, by żadna kobieta nigdy nie wchodziła do senatu i by bogom podziemnym poświęcono i złożono na ofiarę głowę tego, przez kogo by się to stało⁴⁷”.

Julia Mamea (Avita Mamaea)

Julia Mamaea⁴⁸ była córką Julii Mezy i matką rzymskiego cesarza Sewera Aleksandra. Nie jest znane imię jej pierwszego męża, natomiast z drugim prokonsulem Gessjuszem Marcjanem (*Marcus Julius Gessius Marcianus*) miała dwoje dzieci. W przeciwieństwie do swojej siostry, Julia została opisana jako cnotliwa i podobno nigdy nie była zamieszana w skandale.

Wraz z matką doprowadziła do zmiany na tronie cesarskim, być może powodem było zagrożenie życia jej syna ze strony Heliogabala. „Również matka jego Mamea nie pozwalała podawać mu żadnego napoju ni potrawy, które tamten [Heliogabal, A.S.] przysyłał, i chłopiec nie korzystał z usług cesarskich kucharzy i podczaszyc, jacy się wśród wspólnej służby trafiali, lecz tylko takich, których matka dobrała spośród ludzi zdaniem jej najwierniejszych. Dawała też potajemnie pieniądze z poleceniem, aby je rozdzielić skrycie pomiędzy żołnierzy, by sobie zjednać ich życzliwość dla Aleksandra także i przy pomocy pieniędzy, bo na to najwięcej się oni oglądają⁴⁹”. W początkowych latach rządów małoletniego Aleksandra rzeczywistą władzę w *Imperium Romanum* sprawowała Mamea „Kiedy jako chłopiec doszedł do władzy, niczego nie przedsięwziął bez matki, tak że wydawało się, iż ona panuje z nim razem: była to kobieta godna czci, lecz chciwa i żądna złota i srebra⁵⁰”.

Po śmierci Mezy, Mamea sama zdominowała życie polityczne dworu cesarskiego „Aleksander był sam bardzo szlachetny i korzystał z rad matki, kobiety

---

⁴⁵ *Historia Augusta*, Heliogabal 4-5.

⁴⁶ O porzuceniu zwłok Julii Soemias na ulicy informuje Kasjusz Dio (LXXX 20. 2), natomiast Herodian (5. 8) utrzymuje, że zostały wrzucone do Tybru.

⁴⁷ *Historia Augusta*, Heliogabal 18-19.

⁴⁸ *PIR*² I 649.

⁴⁹ Herodian 5. 8.

⁵⁰ *Historia Augusta*, Aleksander 15-16.

niezwykłej dobroci”⁵¹. Nadano jej tytuły „matka naszego augusta, obozów, senatu i ojczyzny” (*mater Augusti nostri et castrorum et senatus et patriae*)⁵². Pojawia się w odniesieniu do niej zupełnie nowa tytulatura „współrządca” (*consors imperii*)⁵³ czy „matka rodzaju ludzkiego” (*universi generis humani*)⁵⁴.

Mamea była kobietą wykształconą, spotykającą się z Orygenesem (*Origenes*)⁵⁵ i współpracującą z pochodzącym z Syrii prawnikiem Ulpianem.

Skazą na niezwykle pozytywnym obrazie Mamei⁵⁶ jest jej stosunek do synowej - Barbii Orbiany (*Gnaea Seia Herennia Sallustia Barbia Orbiana*)⁵⁷, poślubionej przez Aleksandra w 225 r., której Julia pozbyła się z pałacu już po dwóch latach małżeństwa. Przekaz „Historia Augusta” jest niejasny, ponieważ autor wspomina o dwóch żonach Sewera Aleksandra⁵⁸, jednak na jego podstawie można przypuszczać, że powodem rozwiązania małżeństwa była próba zamachu przygotowywana przez teścia cesarza.

Mamea towarzyszyła Aleksandrowi w wojnie z Sasanidami, a następnie w wyprawie przeciw Germanom. W czasie ostatniej kampanii legionści „szydzili z Aleksandra, że nad nim matka przewodzi, że sprawami państwa kieruje samowola i kaprys kobiety, podczas gdy on w sposób gnuśny i niemęski prowadzi wojnę”⁵⁹. Ostatecznie zbuntowali się przeciw cesarzowi „...żołnierze z okrzykiem poczęli nawoływać swych towarzyszków broni, by opuścili tę skąpą babę i tchórzliwego młokosa, który jest niewolnikiem matki, a przeszli na stronę dzielnego i rozumnego męża, swego towarzysza broni, który spędził swe życie w potrzebach wojennych, wówczas żołnierze Aleksandra dali się przekonać i opuścili go, a przeszli na stronę Maksymina, który przez wszystkich został obwołany imperatorem. Aleksander drżący i na pół żywy z biedą uciekł do swego namiotu i rzuciwszy się w objęcia matki, jęcząc, jak powiadają, i skarżąc się, że przez nią taki los go spotyka, oczekiwał swego zabójcy”⁶⁰.

Śmierć Julii Mamei i Aleksandra skazanych przez senat rzymski na *damnatio memoriae* zakończyła rządy dynastii Sewerów. *Imperium Romanum* pogryzło się w kryzysie⁶¹.

---

⁵¹ *Historia Augusta*, Aleksander 65-66.

⁵² CIL II 3413.

⁵³ AE 1936: 39.

⁵⁴ CIL II 3413; OKOŃ 2011: 448.

⁵⁵ SECORD 2017: 212-214.

⁵⁶ Herodian 6. 1.

⁵⁷ CIL VIII 1492.

⁵⁸ *Historia Augusta*, Aleksander 20 i *Historia Augusta*, Aleksander 49.

⁵⁹ Herodian 6. 8.

⁶⁰ Herodian 6. 9.

⁶¹ ZIÓŁKOWSKI 2008.

Podsumowanie

Badacze często charakteryzują kobiety starożytnego rzymskiego świata jako osoby pozostające jedynie w sferze prywatnej, bez niezależności i praw, podczas gdy jedynie mężczyźni realizowali się w sferze publicznej. Choć kobiety z cesarskiej rzymskiej rodziny były żonami, matkami, filozfkami czy żałobniczkami to najważniejsza była tożsamość cesarska, która pozwalała im na wolność wychodzenia poza schematy swojej płci i podejmowanie działań sprzecznych z tradycyjnie akceptowanymi. Kobiety dynastii Sewerów cieszyły się wysokim poziomem autonomii i samodzielności. Nie można jednak ich statusu porównywać ze statusem zwykłych kobiet rzymskich. Cesarskie kobiety nie były odzwierciedleniem przeciętnych Rzymianek. Luka społeczna między masami i nielicznymi członkami rodziny cesarskiej była dość duża, co ułatwiało akceptację działań, w których członkowie rodziny cesarskiej wychodzili poza ramy ustalonych zachowań. Ponieważ kobiety Sewerów przez swoją pozycję społeczną były odłączone od całego społeczeństwa, ich działania nie mogą być reprezentatywne dla ówczesnej rzeczywistości przeciętnej kobiety. Kobiety Sewerów wcześniej zdały sobie sprawę ze swojej imperialnej tożsamości i robiły wszystko co konieczne, aby dynastię utrzymać.

Julia Domna to żona, matka, filozof, polityk, doradca, symbol dynastii i członek rodziny cesarskiej. Na początku panowania Septymiusza Sewera Julia otrzymała tytuł *mater castrorum*. Tytuł ten wzmocnił związek rodziny cesarskiej z wojskiem i ustanowił związek z poprzednią dynastią. Julia pomogła mężowi w doprowadzeniu do legalności jego rządów. Uznana za żonę i matkę, która zapewni kontynuację *Imperium Romanum*. Urodziła spadkobierców, którzy utrzymywali linię cesarską. Jej pozycja pierwszej kobiety w imperium wciąż rosła. Julia Domna, jak i jej siostra Julia Meza, przyczyniły się do zmiany obyczajów rzymskiej elity. Wprowadziły wiele z kultury i religii Wschodu. Julia Domna to kobieta o niezwyklej osobowości i kulturze. Z jej zdaniem liczył się Septymiusz, zarówno w sprawach kultury jak i polityki.

Fałszywe oskarżenia o cudzołóstwo miały obniżyć jej status. Żony w ówczesnych czasach nie miały prawa oskarżać mężów o cudzołóstwo, natomiast zdrada żony miała poważne konsekwencje. Największymi cnotami kobiet były czystość i skromność. Wiadomo, że Septymiusz nie rozwiódł się z żoną, co świadczy o tym, że nie miał podstaw do oskarżenia jej o cudzołóstwo, odsunęła się jednak od życia publicznego i politycznego, bo tego oczekiwało społeczeństwo. Stała się filozfką i intelektualistką. Po śmierci męża jej zadaniem było pojednanie synów, co się jej nie udało, a po śmierci Gety nie mogła okazać swojej rozpacz. Ta jej postawa, choć wymuszona, była sprzeczna z oczekiwaniem społeczeństwa,

które wymagało określonych zachowań po śmierci syna. Julia Domna przyjęła rolę kochającej, obowiązkowej matki, matki syna-mordercy. Była odpowiedzialna na dworze Karakalli za korespondencję, odpowiadała również na petycje. Sprawozdania do senatu przesyłane były w imieniu jej, cesarza i jego wojska. Zachowała zatem swą pozycję w rodzinie cesarskiej i wciąż mogła wywierać wpływ na funkcjonowanie Rzymu. Pod koniec zmieniła życie z matki i napiętnowanej cudzołożnicy na politycznego doradcę i filozofa. Pomimo przeciwności i podejmowaniu wielu wyzwań, zachowała swą imperialną tożsamość.

Jej podobizny figurowały na wielu inskrypcjach i monetach, w różnych okresach jej życia. Oprócz tytułu matka obozów, otrzymała tytuły matka cezara, matka augusta i cezara, matka augustów, matka senatu, matka ojczyzny, matka senatu i całego boskiego domu.

Julia Meza mieszkała z siostrą Julią Domną i jej rodziną w Rzymie i podobnie jak siostra cieszyła się przywilejami z bycia członkiem rodziny cesarskiej. Jej status społeczny oznaczał, że najprawdopodobniej była wyedukowana. Spędziła na dworze ponad 20 lat przyzwyczajona do tego stylu życia. Po śmierci Septymiusza Sewera Julia Meza utraciła wpływy, które miała wcześniej. Wróciła do Syrii, ale wkrótce zaczęła działać w kierunku odzyskania prestiżu i władzy, które posiadała jako członek cesarskiej rodziny. Wraz z córkami Julią Soemias i Julią Mameą rozpuściła plotkę, że jej wnuk Heliogabal był synem Karakalli. Planowała również zapłacić żołnierzom, aby pomogli jej rodzinie powrócić do władzy. Aby rozpocząć bunt, kobiety chętnie zaryzykowały swoją reputację w zamian za możliwość powrotu dynastii na tron, cesarskiego stylu życia i korzyści z tego płynących. Pragnienie przedłużenia linii cesarskiej było dla społeczeństwa usprawiedliwieniem postępowania Julii Soemias i Julii Mamaei, nie zostały one ukarane za swoje cudzołożne czyny.

Julia Meza i Julia Soemias mobilizowały żołnierzy do walki o wprowadzenie Heliogabala na tron. W czasie rządów dynastii Sewerów pozycja kobiet w stosunku do wojska ulegała ciągłym przeobrażeniom. Septymiusz Sewer zalegalizował małżeństwa żołnierzy, ich żony żyły najpewniej w osadach, wokół fortów. Mimo tej bliskości kobiet szanse na zaangażowanie kobiet w sprawy wojska były bardzo nikłe. Ale Julia Meza i Julia Soemias były wśród żołnierzy, jak niegdyś Julia Domna. Kobiety te działały poza tradycyjnymi rolami kobiet. Udało się umieścić Heliogabala na tronie i powrócić do poprzedniego stylu życia. Julia Soemias nie miała kompletnej władzy nad synem, a jego dziwactwa nie przeszkadzały jej tak bardzo jak babce, która obawiała się, że żołnierze zaczną odczuwać do niego niechęć. Niechęć spowodowaną jego obcością, brakiem szacunku dla kultury rzymskiej i seksualne wybryki. Julia Soemias wzmocniła natomiast swój związek z cesarzem naciskiem na religijność. Meza była odosobniona w próbach ograni-

czenia zachowań cesarza. Przekonała go więc, aby adoptował i powołał na swojego następcę kuzyna. Okazała przebiegłość i spryt, które kojarzyły się z ludem syryjskim. Dziedzictwo Julii Mezy było ważnym elementem jej tożsamości, urodziła się i dorastała na rzymskim Wschodzie, pozwoliło jej to na działania, które mogły być nie do przyjęcia dla rzymskich kobiet (przebiegłość czy zaangażowanie w intrygi polityczne).

Julia Meza uzyskała pozycję niemożliwą do osiągnięcia dla rzymskiej kobiety, była matriarchą imperialnej linii, uzyskiwała wpływy jak jej siostra Julia Domna. Władza dynastii Sewerów została przekazana mężczyznom przez linię żeńską. Powiązania Julii Domny i Julii Mezy dawały kobietom dynastii Sewerów pewną władzę nad mężczyznami. Wszystkie działania Mezy były ukierunkowane na utrzymanie władzy.

Julia Mamaea także ciężko pracowała na to, aby jej syn Aleksander został cesarzem. Działała jak matka, stawiając interesy i ochronę syna przed skalaniem własnego wizerunku, gdy zaczęła być bardziej stanowcza. Przekupiła wojsko, aby wesprzeć syna. Zrobiła wszystko dla zachowania tożsamości cesarskiej. Odwróciła się od siostry i siostrzeńca, kiedy ten zachowywał się ekscentrycznie, co niekorzystnie wpływało na opinię publiczną o nim.

Julia Mamaea kontrolowała życie Aleksandra, bo obawiała się, aby mając władzę nie popadł w rozpustę. Starła się, aby postępował zgodnie z zasadami życia Rzymian, by nie popadł w niełaszkę i nie skończył jak jego kuzyn Heliogabal, a z nim oczywiście i ona. Jako ostatnia „Seweranka”, widziała upadek wszystkich Sewerów i doskonale wiedziała jak łatwo jest zdetronizować cesarza.

Kobiety Sewerów były żonami, matkami, siostrami, ale też filozofami, doradcami politycznymi czy nawet cudzołożnicami. Najbardziej jednak wpływową rolę jaką posiadały, było bycie cesarzową lub matką cesarza. Imperialna tożsamość pozwoliła tym kobietom na uwolnienie się od nadmiernych ograniczeń społecznych, choć pewnych zasad musiały przestrzegać. Wiedziały jakie korzyści przynosi im bycie członkiem rodziny cesarskiej i nie chciały tego tracić. Pewne jest, że kobiety dynastii Sewerów były kobietami wybitnymi.

Bibliografia

Źródła

Corpus Inscriptionum Latinarum, Berlin 1893-.

Filostrat Starszy, *Obrazy*, przekł. R. POPOWSKI, Warszawa: Prószyński i S-ka, 2004.

Herodian, *Historia cesarstwa rzymskiego*, przekł. L. PIOTROWICZ, wstęp i kom. J. WOLSKI, Wrocław: Ossolineum, 2004.

Historycy cesarstwa rzymskiego. Żywoty cesarzy od Hadriana do Numeriana, przekł., wstęp i kom. H. SZELEST, Warszawa: Czytelnik, 1966.

Kasjusz Dion, *Historia Rzymska, księgi Seweriańskie (LXXIII-LXXX)*, przekł., wstęp i kom. K. BIAŁY, Szczecin: Minerwa, 2017.

L'Année Epigraphique, red. R. CAGNAT, 1936.

Roman Imperial Coinage, volume 4a: Pertinax–Geta VII and Caracalla (193-217), red. H. MATTINGLY, E.A. SYDENHAM, London 1936; *volume 4b: Macrinus–Pupienus (217-238)*, red. H. MATTINGLY, E.A. SYDENHAM, C.H.V. SUTHERLAND, London 1930.

Opracowania

BENARIO H. (1958), „Julia Domna - mater senatus et patriae”, *Phoenix* 12, 67-70.

BIRLEY A.R. (1999), *Septimius Severus: The African Emperor*, London-New York.

BURNS J. (2007), *Great Women of Imperial Rome: Mothers and Wives of the Caesars*, London, New York.

GHENDI F. (1977), *Giulia Domna tra Oriente e Occidente. Le fonti archeologiche*, Roma.

HEMELRIJK, E., *Matrona docta: educated women in the Roman elite from Cornelia to Julia Domna*, London 1999.

ICKS M. (2012), *The Crimes of Elagabalus: The Life and Legacy of Rome's Decadent Boy Emperor*, Harvard.

JANISZEWSKA D. (2005), „Wojna domowa w Rzymie w latach 193-197 w relacji i ocenie moralnej Kasjusza Diona”, [w:] *Europa Środkowo-Wschodnia. Ideologia, historia a społeczeństwo. Księga poświęcona pamięci Profesora Wojciecha Peltza*, red. J. DUDEK, D. JANISZEWSKA, U. ŚWIDERSKA-WŁODARCZYK, Zielona Góra, 21-26.

KETTENHOFEN E. (1979), *Die syrischen Augustae in der historischen Überlieferung*, Bonn.

KOTULA T. (1987), *Septymiusz Sewer. Cesarz z Lepcis Magna*, Wrocław.

LANGFORD J. (2013), *Maternal Megalomania: Julia Domna and the Imperial Politics of Motherhood*, Baltimore.

LEVICK, B. (2007), *Julia Domna: Syrian empress*, London.

LINDNER M. (2015), *Portraits of the Vestal Virgins, Priestesses of Ancient Rome*, Ann Arbor.

LUSNIA S. (1990), *The Public Image of Julia Domna and Her Role in Severan Dynastic Propaganda*, Cincinnati.

LUSNIA, S. (1995), „Julia Domna's coinage and Severan dynastic propaganda”, *Latomus*, 54, 119-140.

LUSNIA S. (2012), „Septimius Severus Pertinax Augustus, Lucius”, [w:] *The Encyclopedia of Ancient History*, red. R. BAGNALL, et al., Blackwell.

LUSNIA S. (2013), „Julia Domna”, [w:] *The Encyclopedia of Ancient History*, red. R. BAGNALL, et al., Blackwell.

MAKSYMIOUK K. (1998), „Przydomki Julii Domny na monetach”, *Wiadomości Numizmatyczne* 1-2, 49-58.

MAKSYMIOUK K. (1999), „Założenia polityki propagandowej Septymiusza Sewera na przykładzie tytułu Julii Domny- mater castrorum”, *Meander* 5, 449-455.

- OKOŃ D. (2011), „Cesarzowe z Emezy. Od Iulii Domny do Iulii Mamaei – kult kobiet z dynastii Sewerów w świetle źródeł epigraficznych”. [w:] *Świat starożytny, jego polscy badacze i kult panującego*, red. L. MROZEWICZ, K. BALBUZA, Poznań, 445-451.
- OKOŃ D. (2012), „Julia Augusta mater w świetle źródeł epigraficznych”, *Przegląd Zachodniopomorski* 27.2, 7-16.
- SAAVEDRA-GUERRERO M. (2009), „Septimius Severus, Julia Domna and Plautianus. The Treason's Game in the Domus Aurea”, *Gerión* 27.1, 251-261.
- SCOTT A.G. (2013), „The legitimization of Elagabalus and Cassius Dio's account of the reign of Macrinus”, *Journal of Ancient History* 1, 242-253.
- SCOTT A.G. (2015), „Julia Maesa”, [w:] *The Encyclopedia of Ancient History*, red. R. BAGNALL, et al., Blackwell.
- SCOTT A.G. (2017), „Cassius Dio's Julia Domna: Character Development and Narrative Function”, *TAPA* 147.2, 413-433.
- SECORD J. (2017), „Julius Africanus, Origen, and the Politics of Intellectual Life under the Severans”, *Classical World* 110.2, 211-235.
- The Prosopographia Imperii Romani Saec. I. II. III.*, (the second edition), red. E. GROAG, A. STEIN, L. PETERSEN, Berlin 1933 -.
- TUORI K., (2016), „Judge Julia Domna? A Historical Mystery and the Emergence of Imperial Legal Administration”, *The Journal of Legal History* 37.2, 180-197.
- TURTON G. (1974), *The Syrian Princesses. The Women Who Ruled Rome, A.D. 193-235*, London.
- ZIÓŁKOWSKI A. (2008), „Źródła kryzysu Cesarstwa Rzymskiego w III wieku”, *U schyłku starożytności-Studia źródłoznawcze* 7, 264-285.